

Senior i TY

Nr 35 ■ październik 2022

Magazyn Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Grodzisku Mazowieckim

Rozmowne rozpoczęcie roku

Uroczysta inauguracja nowego – siedemnastego – roku akademickiego UTW w Grodzisku Mazowieckim odbyła się 3 października 2022 roku w Centrum Kultury. Wszystkie tego typu uroczystości cechuje pewna powtarzalność. Jednak tym, co je wyróżnia, jest niepowtarzalny wykład inauguracyjny – jedyny w swoim rodzaju temat wykładu i osoba wykładowcy.

Nasz UTW ma to szczęście, że zawsze na wykładzie inauguracyjnym zaszczycają nas swoją obecnością uznani w nauce i popularni w wielu środowiskach wykładowcy akademicy. Wielu naszym słuchaczom niejednokrotnie są już znani z przekazów medialnych. Ale liczy się bezpośrednie spotkanie.

W tym roku gościliśmy prof. dr hab. Jerzego Bralczyka, językoznawcę, specjalistę w zakresie języka, mediów, reklamy i polityki oraz twórcę norm językowych. Jego pasją jest m.in. zbieranie podręczników dobrego zachowania i mówienia.

Obecny rok akademicki otworzył, jak zwykle wykonaniem pieśni Gaudeamus igitur, nasz uniwersytecki chór Fermata. Po tej uroczystej pieśni chórzyci zaprezentowali to co najlepsze w swoim repertuarze.

Następnie prof. Jerzy Bralczyk wręczył indeksy osobom, które zdecydowały

się zostać srebrnymi słuchaczami UTW, a jest ich w tym roku trzydzieścioro.

Akt ślubowania celebrował Daniel Prędkopowicz, prezes Stowarzyszenia Europa i My, przy którym funkcjonuje nasz UTW. Przyjął też przyrzeczenie od nowych studentów.

Po części organizacyjnej zaczęła się uczta intelektualna, przeplatana dawkami humoru – głos zabrał prof. Jerzy Bralczyk, który przeprowadził wykład o mowie a właściwie o rozmowie.

Rozpoczął od sentencji, że „w bliskości można milczeć”. Myślimy, że jak jest nas dwoje, to musimy koniecznie rozmawiać. I wtedy rozmowa sprowadza się niestety do utartych zwrotów typu: „jak zdrowie?, co słychać?, jak idzie?, jak leci?, co nowego?”. I odpowiedzi zwykle są w tym samym stylu: „oj nie najlepiej, stara bida, pomalutku, po staremu, to samo”. Profesor zasugerował, żeby rozmowy pro-

wadzić, a nie przeprowadzać. A to jest sztuka. Dziś ważną dziedziną tej sztuki rozmowy jest small talk. Jest to krótka, nieformalna rozmowa o sprawach nieistotnych lub niekontrowersyjnych. Cechuje ona sytuacje towarzyskie lub zawodowe. Obserwuje się też takie elementy mowy, jak przemowa i jej rodzaje, rozmowa na szczeblu. Profesor na zakończenie przypomniał nam przysłowie: „Mowa jest srebrem, a milczenie złotem” oraz poradził zadać sobie pytanie: „Czy my rozmawiamy po to, żeby coś powiedzieć?”. Teraz każdy może sobie zadać sam to pytanie, spotykając się z innym człowiekiem.

Uroczystość inauguracyjna zakończyła się spotkaniem towarzyskim. Słuchacze mogli spróbować słodkości i miło spędzić czas na rozmowach.

Opracowanie: Teresa Fifielska-Nowak

Żurawie Powiatu Grodziskiego 2022

Do 30 listopada 2022 roku mieszkańcy powiatu grodziskiego mogą zgłaszać kandydatów do nagrody Żurawie Powiatu Grodziskiego. Z grona nominowanych kapituła wybierze i nagrodzi specjalnymi statuetkami i nagrodami w 5 kategoriach: **Spotecznik roku, Organizacja pozarządowa, Wolontariusz roku, Firma przyjazna społeczności lokalnej i Wydarzenie roku. Szczegóły i formularze na www.zurawie.org.pl**

Znasz osobę, która bezinteresownie działa na rzecz innych, udziela się społecznie, wspiera społeczności lokalne, seniorów, dzieci lub walczy o ochronę środowiska? Kojarzysz wśród swoich znajomych wolontariuszy? Masz dobre doświadczenie we współpracy z firmą odpowiedzialną i zaangażowaną społecznie? A może uważasz, że któraś ze znanych Ci organizacji pozarządowych powinna zostać doceniona? Zgłoś ich do czwartej edycji nagrody. Termin nadsyłania zgłoszeń to 30 listopada 2022.

Żurawie Powiatu Grodziskiego to wyróżnienie, które ma na celu promocję aktywności obywatelskiej, docenienie liderów lokalnych i stojących za nimi organizacji, nagłaśnianie przykładów postaw społecznych oraz szerzenie wiedzy na temat społecznej odpowiedzialności biznesu. W ramach nagrody specjalnie powołana do tego kapituła (eksperti oraz wójtowie i burmistrzowie) w oparciu o nadesłane zgłoszenia oraz własną wiedzę i doświadczenie przyznaje nagrody i wyróżnienia w co najmniej 5 ww. kategoriach

– W 2022 roku mija 20 lat odkąd wspieramy rozwój społeczeństwa obywatelskiego

na terenie powiatu grodziskiego. *Nieustannie wzmocniamy organizacje pozarządowe i wszelkie inicjatywy mieszkańców – mówi Daniel Prędkopowicz, prezes Stowarzyszenia Europa i My. – Widząc jak wiele ciekawych pomysłów i dużo społecznej energii warte jest docenienia i nagłośnienia, postanowiliśmy wspólnie z partnerami przyznać te ważne nagrody – dodaje.*

Dotychczas laureatami Żurawi Powiatu Grodziskiego zostali: w kategorii **Spotecznik roku**: Agata Trzop-Szcypiorska (2019), Karolina Zaremba (2020), Danuta Dubielecka (2021); w kategorii **Wolontariusz roku**: Anna Krysiak (2019), Elżbieta Pokropek i Wolontariusze Domu Pomocy Społecznej w Izdebnie Kościelnym i Grodzisku Maz. (2020), Tomasz Olczak (2021); w kategorii **Organizacja pozarządowa roku**: Stowarzyszenie na rzecz osób niepełnosprawnych „Malwa Plus” (2019), Związek Harcerstwa Polskiego – Hufiec Grodzisk Maz. i Jaktorów, Stowarzyszenie „Związek Podkowień” (2020), Ochotnicza Straż Pożarna w Skutach (2021); w kategorii **Firma przyjazna społeczności lokalnej**: Lajk Taxi (2019), Kwazar

Corporation sp. z o.o. (2020) oraz Piekarnia i cukiernia Janusz Witaszczyk (2021).

Organizator nagrody zastrzega sobie możliwość przyznania dodatkowej nagrody lub nie przyznania nagrody w którejś z kategorii. Nagrody stanowią specjalnie na tę okazję wykonane statuetki, których autorem jest rzeźbiarz Jerzy Juczkwicz. Zostaną one wręczone podczas uroczystej Gali Aktywności Obywatelskiej, która odbędzie się w 6 lutego 2023 roku.

Termin zgłaszania kandydatów upływa 30 listopada 2022. Dokonać tego można na stronie www.zurawie.org.pl

Organizatorem plebiscytu jest Stowarzyszenie Europa i My. Patronat honorowy nad nagrodą sprawowali dotychczas: Wojewoda Mazowiecki, Konstanty Radziwiłł, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Adam Struzik, Starosta Powiatu Grodziskiego, Marek Wiezbicki, Burmistrz Grodziska Mazowieckiego, Grzegorz Benedykciński, Burmistrz Podkowy Leśnej, Artur Tusiński, Burmistrz Miłanówka, Piotr Remiszewski, Wójt Żabiej Woli, Piotr Rybka, Wójt Baranowa, Agata Trzop-Szcypiorska, Wójt Jaktorowa, Maciej Śliwerski.

Działaj Lokalnie

„Ukryta historia Wielkich Grodziszczan” (założenie min. 10 skrytek opencachingowych), „Wędrowki Tezeusza - współczesne migracje” (wspólne polsko-ukraińskie warsztaty teatralne i plastyczne) oraz „Sąsiedzkie podwieczorki we wtorki” (cykl spotkań nawiązujących do historii i kultury regionu) to kilka z wybranych pomysłów, których celem jest aktywizacja społeczności lokalnej. 13 dofinansowanych projektów na łączną kwotę 55.200 zł to efekt tegorocznego konkursu programu Działaj Lokalnie.

19 wnioskodawców: organizacji pozarządowych i grup nieformalnych z terenu powiatu grodziskiego i gminy Brwinów odpowiedziało na konkurs i przygotowało projekty, które miały inicjować współpracę mieszkańców na rzecz dobra wspólnego, służyć pobudzeniu aspiracji rozwojowych, poprawiać jakość życia a także mogły przeciwdziałać negatywnym skutkom pandemii oraz wspierać uchodźców z Ukrainy. Do końca roku zachęcamy jeszcze do udziału w dofinansowanych przedsięwzięciach, wśród których są także:

■ **„Dbamy o bliskie historie”** – Stowarzyszenie Odkrywamy bliskie historie zaprasza na spacer, w czasie których nie tylko do obejrzenia będą stare nagrobki, ale także wspólne sadzenie przy nich cebulek krokusów i zimowitów;

■ **„Obiekty historyczne na tle pejzażu mazowieckiego - pędzlem i farbą”** to propozycja Żabiwolskiej Rady dla Przyszłości, która zaprasza nie tylko na lekcje języka polskiego dla Ukraińców, ale także wszyst-

kich chętnych na warsztaty plastyczne;

■ **„Otułamy mamy”** to projekt Fundacja Ogarniająca Rodzinne Tematy FORT adresowany dla młodych mam zapraszający do Kręgów Opowieści Porodowych;

■ **„Teatr zwierciadłem rzeczywistości”** to drugi w tym roku wsparty projekt teatralny. Związek Podkowień i grupa Między słowami zapraszają na warsztaty, których efektem będzie wystawienie przedstawienia;

■ **„Uczymy się pomagać - szkolenie dla wolontariuszy”** to z kolei propozycja Fundacji Akademia Sportu Strefa Ruchu Książenice dla wszystkich wolontariuszy, którzy chcą podnieść swoją motywację i umiejętności;

■ **„Aktywni razem – wokół tyle możliwości”** projekt jaktorowskich harcerzy z ZHP to oferta na kilka ciekawych i dla wielu nowych sposobów spędzania wolnego czasu. To spacer, ale także warsztaty orgiami;

■ **„Spotkajmy się”**, projekt grupy nieformalnej Nasz Pszczelin to nowe miejsce integracji przy stole do tenisa stołowego

w przestrzeni publicznej oraz warsztaty budowania domków lęgowych;

■ **„Po nitkach do kłębów”**, projekt Koła Gospodyń Wiejskich w Golach polegający na nauce szycia na maszynie;

■ **„Sąsiedzka ochrona przeciwpożarowa”** – strażacy z OSP Skuty zapraszają na spotkania edukacyjne związane z bezpieczeństwem przeciwpożarowym w domu;

■ **„Zielony Władysławów”** – wspólne miejsce do integracji, które powstaje dzięki aktywnym mieszkańcom w gminie Żabia Wola.

Wszystkie projekty trwać będą do 31 grudnia 2022 roku. Ich realizacja jest możliwa dzięki dofinansowaniu ze środków programu „Działaj Lokalnie” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce oraz Stowarzyszenie Europa i My. Działania dofinansowane również przez Gminę Brwinów. Patronat Burmistrza Gminy Grodzisk Mazowiecki.

SEIM

Życ i działać

Drogi Stuchaczki, drodzy Stuchacze! Wielokrotnie zwracaliśmy się do Państwa z prośbą o nawiązanie współpracy z naszym uniwersyteckim samorządem. Ponawiamy apel i w tym roku! Liczymy na to, że po trudnym okresie izolacji wywołanej pandemią, mimo aktualnie trudnej sytuacji społeczno-politycznej, możemy dalej żyć pełnią życia i działać na rzecz innych.

Zapraszamy do współpracy wszystkie osoby, które lubią być z ludźmi, chcą im pomagać i wspierać ich w różnych sytuacjach życiowych. Chętnie nawiążemy współpracę z osobami z doświadczeniem organizacyjnym i zawodowym, które może być wykorzystane w funkcjonowaniu UTW. Zależ nam też na osobach, które potrafią postugiwać się słowem mówionym i pisanim. Wiedzę i słowo można wykorzystać w nawiązywaniu bliższych relacji wśród stuchaczy, jak również w redagowaniu artykułów do naszej gazetki „Senior i Ty”.

Chętnych zapraszamy do zgłaszania akcesu w biurze UTW w okresie najbliższego miesiąca. Następnie zorganizujemy wspólne spotkanie i ustalimy zasady współpracy.

Mamy nadzieję na Państwa liczny udział w pracy na rzecz UTW.

Samorząd UTW

Po trzykroć wszystkiego, co najlepsze

Jesień to nie tylko pora roku w przyszłości. To też jesień życia. Może dlatego to jesienią obchodzimy dzień seniora.

Światowy Dzień Osób Starszych obchodzony jest 1 października, a europejski 20 października. W Polsce Dzień Seniora obchodzimy 14 listopada.

Z okazji każdego z tych Świąt życzymy wszystkim naszym Stuchaczom zdrowia, bo podobno, jak będzie zdrowie, to będzie wszystko.

„Wielkie i wspaniałe arcydzieło człowieka – to żyć dorzecznie”. Słowa te wypowiedział Michel de Montaigne. Pomyślmy, co to znaczy dla nas, a co dla naszych bliskich. I rozmawiajmy.

Samorząd UTW

Dobre praktyki w cenie, problemy na czasie

„Cele i zadania Gminnej Rady Seniorów jako organu wsparcia Samorządu Gminy” – to temat II Forum Rad Seniorów, które odbyło się 10 października 2022 r. w Grodzisku Mazowieckim. W Forum wzięli udział przedstawiciele gmin powiatu grodzkiego: Milanówka, Jaktorowa, Baranowa i Grodziska Mazowieckiego, gminnych i miejskich rad seniorów Pruszkowa, Starych Babc, Legionowa, Zielonki, Izabelina i Grodziska Mazowieckiego oraz organizacji pozarządowych: PZERiI, UTW, Stowarzyszenie 04-0.

Forum rozpoczęło się od powitania gości i oficjalnego otwarcia przez Tomasza Krupskiego – Wiceburmistrza Grodziska Mazowieckiego. Następnie Lidia Abramczyk – przewodnicząca Grodziskiej Rady Seniorów przedstawiła prezentację o działaniach Gminnej Rady Seniorów i władz samorządowych Grodziska Mazowieckiego na rzecz seniorów. Na uwagę zaskubają dobre praktyki Grodziskiej Rady, m.in. przygotowanie i rozpowszechnienie spotów edukacyjnych promujących bezpieczne zachowania na drodze, współpraca z Młodzieżową Grupą Konsultacyjną, realizacja programu „Strefa Aktywnego Seniora”. Informacje o tym programie przedstawił dr Marcin Mazur – koordynator Strefy Aktywnego Seniora. Jest to gminny program skierowany do mieszkańców miasta i gminy Grodzisk Mazowiecki w wieku 60+. W ramach programu oferowane są seniorom bezpłatne zajęcia (m.in.: gimnastyka, pilates, taniec terapeutyczny, latino, ćwiczenia pamięci, nauka języka angielskiego, niemieckiego, hiszpańskiego i francuskiego, rękodzieło, ceramika, komputery, nordic walking itd.) oraz liczne imprezy o charakterze kulturalno-edukacyjnym.

Kolejnym prelegentem był dr Roman Biskupski, kierownik Mazowieckiej Rady Seniorów, Wiceprzewodniczący Mazowieckiej Rady Seniorów przy Marszałku Województwa Mazowieckiego, który omówił cele i zadania Gminnej Rady Seniorów jako organu wsparcia samorządu gminy. W swoim wystąpieniu zwrócił szczególną uwagę na znaczenie dobrej współpracy między radą seniorów a samorządem gminy i powiatu.

Następnie wystąpił mecenas Marek Pszczółkowski z Mazowieckiej Rady Seniorów, który omówił prawne aspekty zakładania rad seniorów i konstruowania statutu rady.

Na zakończenie części wykładowej Teresa Gańko, członek UTW i PZERiI w Grodzisku Maz. przedstawiła prezentację narzędzi diagnostycznych do badań potrzeby i oczekiwania seniorów gminy Grodzisk Mazowiecki. Diagnoza jest jednym z działań zaplanowanych w projekcie „Bank inicjatyw Gminnej Rady Seniorów w Grodzisku Mazowieckim na 2022 rok”. Diagnoza będzie podstawą do opracowania strategii polityki senioralnej Gminy Grodzisk Mazowiecki na lata 2023 – 2028.

Kolejnym punktem Forum była prezentacja dobrych praktyk przez rady seniorów uczestniczące w Forum. W prezentacji głos zabrali Wojciech Rosiński – przewodniczący Pruszkowskiej Rady Seniorów, Krzysztof Łebkowski – przewodniczący rady z Zielonki.

Na zakończenie odbył się panel dyskusyjny. W dyskusji przeważały sprawy dotyczące problemów, związanych z działaniami rad seniorów. Takim akcentem zakończyło się II Forum Grodziskiej Rady Seniorów, będące stymulatorem do dalszej pracy. Zostało ono zrealizowane jako jedno z działań projektu „Bank inicjatyw Gminnej Rady Seniorów w Grodzisku Mazowieckim na 2022 rok” dofinansowanego z budżetu Województwa Mazowieckiego w ramach zadania „Samorządowy Instrument Wsparcia Inicjatyw Rad Seniorów 2022”.

*Lidia Abramczyk
Przewodnicząca Gminnej Rady Seniorów*

Z dwudziestolecia do III RP (część 1)

Zainspirowana wycieczką do Sulejówka, a także wycieczką do Senatu i Sejmu, chciałabym wspomnieć znamienitą postać z tego międzywojennego okresu. Te wycieczki to był dobry kawałek lekcji historii z międzywojnia i... nie tylko.

W Sulejówku, jak już wspominaliśmy w czerwcowym wydaniu "Seniora...", odwiedziliśmy dworek „Milusin”, do którego Marszałek Józef Piłsudski udał się wraz z rodziną „na emigrację” po wyborze na prezydenta Gabriela Narutowicza. Tam zajął się przede wszystkim twórczością pisarską. Zwiedziliśmy też nowoczesne, otwarte w 2021 roku, muzeum, w którym przedstawiono polityczną i wojskową działalność Piłsudskiego w szerokim historycznym kontekście.

Tam też zjadłam doskonałe ciasteczko z masą z suszonych śliwek i zapiekaną pianką na wierzchu. Takie jakie piekła Piłsudskim wieloletnia służąca Adelcia. Józef Piłsudski zawsze bardzo lubił różne leguminy i domowe ciastka.

Śladem Marszałka

W Warszawie zobaczyliśmy pomnik Józefa Piłsudskiego, przy bocznym wejściu do Belwederu, przy placyku, z którego jest jedno z wejść do Łazienek Królewskich. Monument długo czekał na swoje odświeżenie w 1998 roku. Stanisław Ostrowski wykonał marmurowy pomnik Marszałka jeszcze przed II wojną światową. Przechowany w Starej Pomarańczarni w Łazienkach Królewskich, stał się podstawą do wykonania odlewu. Rzeźba została odlana ze spiżu, dzięki inicjatywie Ministerstwa Obrony Naro-

Gmach Senatu i Sejmu – 1930 r.

dowej, które przekazało na ten cel dużą ilość tusek armatnich. Rzeźba przedstawia stojącego Józefa Piłsudskiego opierającego się oburącz o szablę w pochwie.

Zobaczyliśmy też ostatnie auto Piłsudskiego, zaparkowane na stałe w pawilonie wystawienniczym przy wejściu do Łazienek Królewskich. Cadillac Fleetwood Special 355D - wyprodukowany w 1934 roku w Stanach Zjednoczonych na zamówienie polskiego rządu, sprowadzony do kraju w 1935 roku specjalnie dla Marszałka Józefa Piłsudskiego. Jego nadwozie jest podwyższone, żeby Marszałek mógł wsiąść do niego wyprostowany.

„Trumnę mi tu kupiliście” – stwierdził na przetomnie lutego i marca 1935 roku Józef Piłsudski po inspekcji nowego nabytku i... niechętnie nim jeździł.

Przeszliśmy trasę, jaką często szedł z budynku Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych w Alejach Ujazdowskich do Belwederu. Osoba Marszałka była tak ściśle związana z Belwederem, że nikomu na myśl nie przychodziło, aby mógł posiadać biuro w innym gmachu. Budynek w alejach Ujazdowskich 5 był dla Józefa Piłsudskiego nie tylko miejscem pracy, jako Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, ale i mieszkaniem. To była jego samotnia, a jego pobyty tam trwały po kilka dni, a czasem tygodni.

Pieszko doszliśmy na ul. Wiejską, gdzie po odprawie i wylegitymowaniu nas zostaliśmy zaproszeni na teren kompleksu parlamentu. Przejął nas kolejny przewodnik.

Mimo wielu przeobrażeń ustrojowych po I wojnie światowej w większości państw europejskich parlament pozostał dwuizbowy. Także w Polsce odrodzonej po przeszło wiekowej niewoli ustanowiono dwuizbowy system parlamentarny.

W międzywojniu Senat miał siedzibę w Warszawie, w gmachu sejmowym przy ul. Wiejskiej. Do roku 1928 korzystał z sali obrad plenarnych Sejmu. W 1928 r. wybudowano nową salę obrad Sejmu. Dotychczasową przebudowano i przeznaczono na salę obrad Senatu. Siedzibą marszałka i wicemarszałków Senatu był od początku tzw. pałacyk przyległy do gmachu sejmowego. Plany zbudowania nowej reprezentacyjnej siedziby Sejmu i Senatu w rejonie Zamku Ujazdowskiego przekreślił wybuch II wojny światowej. Kadencja Senatu rozpoczęła się i kończyła wraz

Ignacy Mościcki przybywa na uroczystość zaprzysiężenia 4 czerwca 1926 na Zamku Królewskim w Warszawie. Obok Józef Piłsudski i Kazimierz Bartel.

Historia przypomniana

Kazimierz Bartel w 1928

Pięty rząd Bartla, 29 grudnia 1929

z kadencją Sejmu i trwała 5 lat. W Polsce odrodzonej Senat funkcjonował przez 5 kadencji. Pierwsze posiedzenie Senatu w II Rzeczypospolitej odbyło się 28 listopada 1922 r.

Otworzył je naczelnik państwa – Marszałek Polski Józef Piłsudski. W następnych kadencjach pierwsze posiedzenie w imieniu Prezydenta Rzeczypospolitej otwierał Prezes Rady Ministrów. Przewodnictwo obrad przejmował marszałek senior, powołany przez prezydenta, przeprowadzał ślubowanie senatorów i wybór marszałka Senatu.

Premier pięciu rządów

W II Rzeczypospolitej zmiany na stanowisku szefa rządu dokonywały się często. Łatwo obliczyć, że w ciągu dwudziestu lat jej istnienia na fotelu premiera zasiadło dwudziestu polityków – statystycznie więc jednemu rokowi II RP odpowiadał jeden premier.

Aż trudno uwierzyć, mając w pamięci ogrom strat, których Polska doznała w czasie II wojny światowej ze strony niemieckiego najeźdźcy, że spośród wszystkich premierów odrodzonej Rzeczypospolitej tylko jeden został zamordowany

przez Niemców. Był nim Kazimierz Bartel. I o nim chciałam trochę opowiedzieć.

Urodzony we Lwowie w 1882 r., działalność polityczną podjął stosunkowo późno.

W grudniu 1919 r., wówczas trzydziestosiedmioletni profesor geometrii wykreślnej Politechniki Lwowskiej wszedł do rządu Leopolda Skulskiego jako minister kolei żelaznych. Kolejnictwem kierował do połowy grudnia 1920 r., a więc w wyjątkowo trudnym czasie, gdy Polska toczyła bój o swoje bycie albo nie być z najazdem ze wschodu. Koleje, o czym, może mało kto dziś pamięta, odegrały olbrzymią rolę w zwycięstwie nad bolszewikami, ponieważ bardzo sprawnie przerzucały oddziały wojskowe oraz ewakuowały z zagrożonych terenów ludność cywilną, jej mienie i urzędy. Budziło to podziw i uznanie najwyższych władz wojskowych i zagranicznych obserwatorów.

Po bitwie warszawskiej kolejarze równie sprawnie włączyli się w proces migracji powrotnych ludzi i urzędników, którzy chcieli wrócić na odzyskane tereny.

Prof. Kazimierz Bartel był premierem pięciu rządów Rzeczypospolitej, w tym pierwszym premierem Polski po przewrocie majowym; senatorem i postem na

Sejmu, wicepremierem oraz ministrem wyznań i oświecenia publicznego w pierwszym rządzie Józefa Piłsudskiego.

Nieznane są motywy jego wyjazdu w lipcu 1940 r. do Moskwy na zaproszenie Wszeczhwiązkowego Komitetu dla Spraw Szkół Wyższych ZSRS. Nie do końca są znane również okoliczności jego tragicznej śmierci z rąk niemieckiego okupanta 24 lipca 1941 roku. Ale prawdą jest, że osiemdziesiąt lat temu zakończyło się życie najsławniejszego, należącego do pokolenia Polaków, które doczekało się zniszczenia młodzieńczych marzeń o wskrzeszeniu wolnej Polski. Gdy owa wyśniona Polska powstała, służyli jej z wielkim oddaniem; a gdy państwo dostało się pod władzę barbarzyńskich totalitaryzmów, oddali to co najcenniejsze – życie.

Śmierć prof. Kazimierza Bartła łączona jest ze zbrodnią popełnioną na początku lipca 1941 r. na grupie profesorów lwowskich uczelni. Taka teza ma logiczne uzasadnienie, bo przecież Bartel był wybitnym przedstawicielem tego środowiska naukowego. Jednak nie jest osobno poglądem, że zamordowanie prof. Bartla miało motywy polityczne. Czy uda się kiedyś wyjaśnić je do końca?

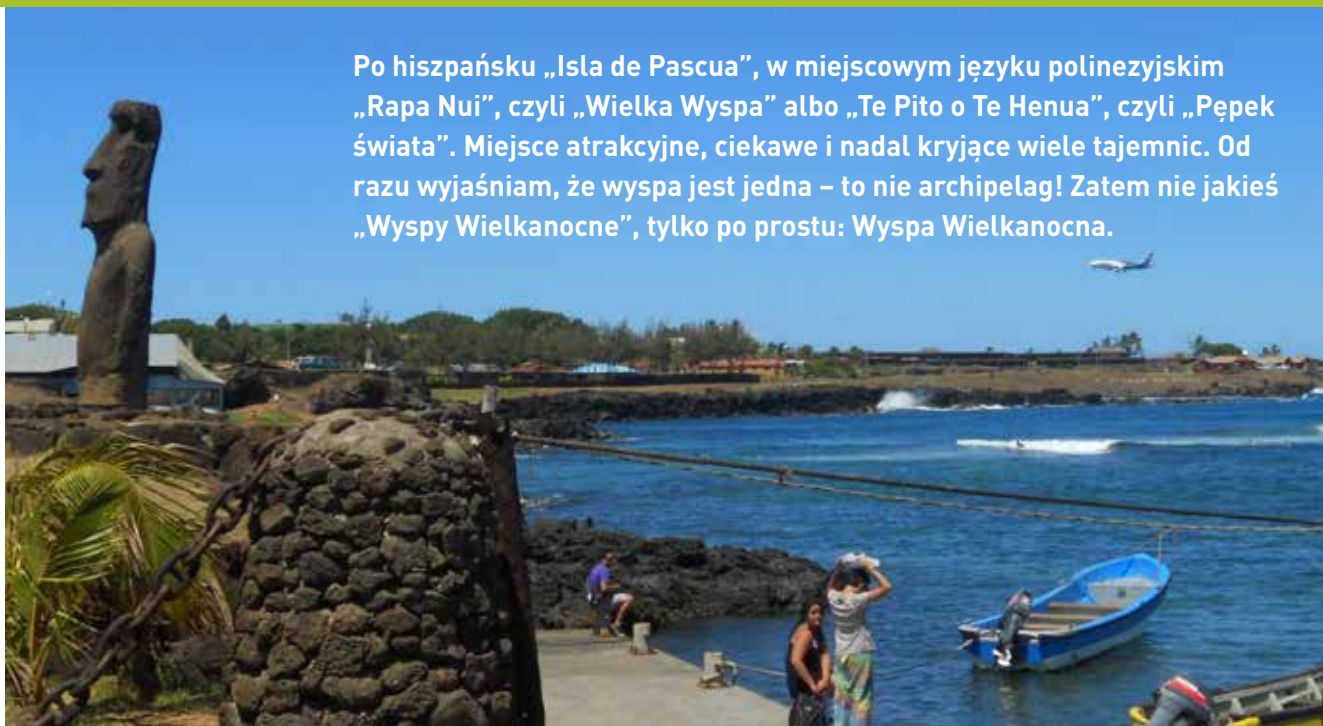
Prof. Bartel został według wszelkiego prawdopodobieństwa rozstrzelany i pogrzebany na terenie Piasków Janowskich koto Lwowa. Prawdopodobnie jego zwłoki zostały spalone przez żydowskie komando więźniów dwa lata później, jesienią 1943 roku, w czasie akcji zacierania śladów przed nadejściem Armii Czerwonej. Popiół ze spalonych na stosach zwłok przesiano i rozrzucano po okolicznych polach. Do dziś nie wiadomo, gdzie należy szukać szczątków polskiego premiera, ostatniego zamordowanego w kaźni profesorów lwowskich, który za cenę życia nie zgodził się przystać na zdradę.

Elżbieta Jaszczyńska

Bartel (z prawej) z marszałkiem Sejmu, Ignacym Daszyńskim, w 1929

Podróże małe i duże

Po hiszpańsku „Isla de Pascua”, w miejscowym języku polinezyjskim „Rapa Nui”, czyli „Wielka Wyspa” albo „Te Pito o Te Henua”, czyli „Pepek świata”. Miejsce atrakcyjne, ciekawe i nadal kryjące wiele tajemnic. Od razu wyjaśniam, że wyspa jest jedna – to nie archipelag! Zatem nie jakies „Wyspy Wielkanocne”, tylko po prostu: Wyspa Wielkanocna.

Wyspa z tajemnicami

Wyspa Wielkanocna to końcówka Oceanii oraz jedno z najbardziej izolowanych zamieszkałych miejsc na świecie (obok Pitcairn i wysp Tristan da Cunha). Jest odległe od wybrzeży Chile o ok. 3600 km i od Pitcairn ok. 2100 km. Wyspa ma zaledwie ok. 180 km kw. W jedynym miasteczku na wyspie o nazwie Hanga Roa żyje ok. 8 tys. mieszkańców.

Skąd nazwa? Jakie tajemnice kryje? Co warto zobaczyć, jak tam się dostać? Postaram się odpowiedzieć na wszystkie te pytania.

Wyspę odkrył holenderski żeglarz Jacob Roggeveen w Niedzielę Wielkanocną, 5 kwietnia 1772 r. Mieszkało na niej wówczas około 2-3 tys. osób, które przyjęły odkrywców dość dobrze. Około 50 lat później przybył na wyspę James Cook i wówczas atmosfera była zupełnie inna – wrogość i agresja. Do końca nie wiadomo, co się stało. Z podań i badań wynika, że w międzyczasie doszło do gwałtownych walk. Niektórzy wiążą to z różnicami między dwoma plemionami, inni z pogłębiającymi się różnicami społecznymi, jeszcze inni wiążą to z wyczerpywaniem się zasobów wyspy, są też tacy, którzy twierdzą, że gwałtowne zubożenie społeczeństwa spowodowała inwazja szczurów, które pożerały duże ilości pożywienia.

Do tej pory dyskusje wzbudzają kwestie dotyczące terminu zasiedlenia wyspy i tego, kto tego dokonał. Uważa się, że ludność jest pochodzenia polinezyjskiego i dotarła od zachodu. Jednak w latach 60. Norweg Thor Heyerdahl postawił tezę,

że część ludności dołynęła z Ameryki Południowej. Udowodnił taką techniczną możliwość przepływając tę trasę na łodzi zbudowanej z balsy „Kon Tiki”, ale jego teoria do dziś budzi spore kontrowersje.

Historia

W latach 1862–1863 peruwiańscy piraci zaczęli wywozić mieszkańców wyspy jako niewolników do pracy na obecnych terenach Peru i Chile. Została wywieziona prawie cała populacja wyspy. Po międzynarodowych protestach ludzie ci zostali uwolnieni, jednak większość z nich zmarła na gripę, gruźlicę, ospę i dyzenterię. Na wyspę dotarło zaledwie 15 osób. Część nich nadal chorych na ospę, co jeszcze bardziej zdziesiątkowało populację wyspy.

W 1888 r. wyspa została oficjalnie przyłączona do Chile i do dziś jest jego częścią, ciesząc się jednak dużą autonomią. W XX w. Chile kilkakrotnie chciało sprzedać wyspę różnym krajom, jednak oferta została odrzucona. Ostatecznie w 1966 r. Chile przyznało mieszkańcom wyspy pełnię praw obywatelskich, rozpoczęło się odnowienie dawnej kultury, odbudowa dawnych zabytków i rozwój turystyki. To tyle historii w skrócie.

Podróż

Na Wyspę Wielkanocną można dostać się wyłącznie liniami LATAM lotem z Santiago de Chile lub z tahitańskiego Papeete. Sezonowo odbywają się także loty z peruwiańskiej Limy. Lot z Chile trwa około 5,5 godz. Na wyspie jest jedynie niewiel-

kie lotnisko Mataveri, ale o bardzo długim pasie startowym, służącym jako zapasowe lądowisko dla amerykańskich promów kosmicznych.

Co ciekawe, wwóz na kontynent nieprzetworzonej żywności z wyspy (podobnie jak z zagranicy) jest zakazany, ale w tym przypadku kontrola jest dokonywana już przy wylocie. Jeśli ktoś zechciałby kilka zerwanych owoców zabrać w podróż do Santiago, to niestety mowy o tym nie ma.

Turystyka

Oczywiście wyspa żyje z turystyki. Dlatego miasteczko Hanga Roa jest pełne pensjonatów, sklepów z pamiątkami, biur podróży i lokali z pokazami miejscowego folkloru polinezyjskiego. Najczęstszymi ofertami dla turystów są dwie półdniowe wycieczki i jedna całonocna.

Pierwsza półdniowa to wizyta w dawnym centrum ceremonialnym Orongo. Obok można znaleźć ciekawe ryty naskalne, obejrzeć przepiękny krater nieczynnego wulkanu Rano Kau oraz trzy wyłaniające się z wody skałki o wdzierających nazwach Motu Iiti, Motu Nui i Motu Kao Kao. Ta wycieczka nie obejmuje jeszcze słynnych posągów.

Posągi

W miejscowym języku noszą nazwę moai. Jest ich ponad 800 i właściwie wszędzie można się na nie natknąć. Są różnej wielkości. Największe z nich mierzą około 20 m, ale są zakopane i widać tylko ich głowy. Po co jest budowane?

Podróże małe i duże

Do końca nie wiadomo. Gdzie i jak je tworzone? Na pewno w wulkanie Rano Raraku. Powszechnie się przyjmuje, że były wydobywane przez mieszkańców ostrymi kamieniami, tzw. pięściakami. Inni wskazują, że przy takiej niewielkiej populacji i tak prymitywnej technice nie było to możliwe. Są i inne teorie, również i takie, mówiące o ingerencji kosmitów. Jak były transportowane i układane? Jedni twierdzą, że za pomocą bali drewnianych i lin, inni, że manipulując środkiem ciężkości można było przesuwac je bez pomocy bali. W każdym razie zagadka nie została do końca rozwikłana. Właściwie prawie wszystkie były ustawiane tyłem do morza i twarzą do środka wyspy. Wyjątkiem jest tzw. 7 moai, czyli Ahu Akivi. Dlaczego? Nie wiadomo.

Druga wycieczka półdniowa to właśnie wyjazd do Ahu Akivi. Najciekawsza jest jednak całonocna. Przejżdża się przez całą wyspę, zwiedzając pozostałości ostarzy ceremonialnych, oglądając jaskinie, gdzie ukrywali się miejscowi przed łowcami niewolników, oglądając kamień zwany pępkiem świata, zwiedzając wspomniany wulkan Rano Raraku (stamtąd są te najczęściej spotykane zdjęcia), oglądając imponujące Ahu Tongariki, gdzie w jednym

rzędzie jest 15 moai, oglądając kamieniołom Puna Pau, gdzie wytwarzano te czerwone kapelusze, odpoczywając na plaży Anakena wśród moai i palm kokosowych oraz piknikując w ciekawym miejscu.

Miasteczko

A co ciekawego można zobaczyć w samym miasteczku? Przede wszystkim polecam jedyny kościółek (rzymskokatolicki), w którym postaci Jezusa, Matki Boskiej, Trzech Króli itd. mają rysy polinezyjskie. Podczas jednej z niedzielnych mszy pieśni są śpiewane w miejscowym języku, w rytmach polinezyjskich. Nic dziwnego, że na tę mszę przychodzi wielu turystów. Rekomenduję także krótką wyprawę na miejscowy cmentarz i obejrzenie oryginalnych wystrojów grobów. Jest także niewielkie muzeum archeologiczne. No i koniecznie pójście na jeden z pokazów folkloru Wyspy Wielkanocnej. Co można jeszcze robić? Pojeździć na koniach, odpoczywać na jednej z plaż, posurfować, popłynąć wynajętą łódką dookoła wyspy. To tylko kilka z atrakcji.

Źródła

Wyspa kryje wiele tajemnic. Ale dlaczego? Nie ma

żadnych źródeł pisanych? Są (choć niewiele) napisane w jedynym miejscowym piśmie rongorongo. Problem w tym, że to pismo nie zostało dotychczas odszyfrowane. Jeszcze jedna tajemnica.

Zmiany

Jeszcze w latach 90. większość turystów przybywających na wyspę to osoby zainteresowane kulturą, historią i tajemniczością. Dzisiaj się to zmieniło. Coraz więcej turystów przybywa tutaj z rodzinami na plaże, coraz więcej surferów i żeglarzy. W konsekwencji rozwija się infrastruktura turystyczna i motoryzacja. Coraz trudniej znaleźć ciekawy zakątek, czysty, cichy, wolny od tłumu turystów. Ponadto coraz więcej ludzi przyjeżdża z Chile na wyspę, osiedlają się tu i pracują. Z kolei wielu Polinezyjczyków szuka swoich szans na kontynencie. W tej chwili jest na wyspie już chyba więcej ludności latynoamerykańskiej niż polinezyjskiej. To wszystko ma oczywiście i swoje dobre strony, jednak moim zdaniem szkoda, że tak interesujące miejsce zaczyna być jednym wielkim centrum turystycznym.

Dariusz Latoszek

Harmonogram wykładów

Harmonogram wykładów w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Grodzisku Maz.
Rok akademicki 2022/2023 – semestr jesienno-zimowy

3 października (poniedziałek)

Inauguracja roku akademickiego

■ **prof. dr hab. Jerzy Bralczyk** – językoznawca, profesor nauk humanistycznych.

6 października (czwartek)

Działania UNICEF, kultury południowo--afrykańskie

■ **Agnieszka Podolecka** – magister orientalistyki, doktor afrykanistyki.

13 października (czwartek)

Andaluzja – gorzkie pomarańcze, cygańskie flamenco i zambomba

■ **Jarosław Filipek** – absolwent architektury na Politechnice Warszawskiej i na University of Detroit w USA oraz projektowania na Warszawskiej ASP.

20 października (czwartek)

Wieści z ratusza

■ **mgr Grzegorz Benedyckiński** – Burmistrz Miasta i Gminy Grodzisk Mazowiecki.

27 października (czwartek)

Renesans i impresjonizm: dwie rewolucje w sztuce

■ **Marek Dzieńkiewicz** – profesor sztuk plastycznych. Artysta malarz, uprawia abstrakcję geometryczną.

3 listopada (czwartek)

Wacław Kowalski. Mieszkaniec Brwinowa

■ **Adam Gzyra** – brwinowski archiwalista.
■ **Waldemar Matuszewski** – reżyser teatralny, twórca stowarzyszenia „Teatr Na Pustej Podłodze pamięci Tadeusza Łomnickiego”.

10 listopada (czwartek)

Chór UTW „Fermata”

■ Koncert okolicznościowy z okazji święta 11 listopada i Dnia Seniora.

17 listopada (czwartek)

Ameryka Południowa – historia i współczesność

■ **Dariusz Latoszek** – ekonomista, wieloletni dyplomata w krajach Ameryki Południowej.

24 listopada (czwartek)

Jego Wysokość – Jan Kobuszewski

■ **Ewa Andrzejewska** – przewodnik miejski po Warszawie, przewodnik terenowy po woj. mazowieckim i pilot wycieczek.

1 grudnia (czwartek)

Odkrycie czy wynalazek?

Historia pierwszych antybiotyków

■ **dr Hanna Celnik** – dr nauk medycznych, lekarz dermatolog i wenerolog, historyk medycyny.

8 grudnia (czwartek)

BLUE ZONES – czyli strefy długowieczności. Czego możemy nauczyć się od stulatków?

■ **Aleksandra Brzozowska** – doświadczony menadżer, wykładowczyni, mentorka i speakerka.
■ **Anna Malinowska** – psycholożka, psychoterapeutka terapii poznawczo-behawioralnej.

15 grudnia (czwartek)

Kolędy w tradycji narodów Europy

■ **dr Marcin Łukasz Mazur** – dyrygent chóralny, pedagog i kompozytor.

5 stycznia (czwartek)

Od opery komicznej do opery wiedeńskiej

■ **Igor Pogorzelski** – reżyser dźwięku, prelegent muzyczny, wykładowca akademicki.

12 stycznia (czwartek)

Polskie królowe

■ **dr Elżbieta Freyberg** – przewodnik warszawski i po Zamku Królewskim, nauczyciel szkoły średniej.

19 stycznia (czwartek)

Egzotyczna Polska

■ **Robert Szewczyk** – geograf, krajoznawca.

26 stycznia (czwartek)

Język polski wbity na 4 kopyta

■ **Ula Kowalczyk** – literatka, gawędziarka, miłośniczka koni i języka polskiego.

2 lutego (czwartek)

Suplementy diety – moda czy konieczność

■ **mgr inż. Radosław Bogusz** – absolwent Wydziału Technologii Żywności SGGW w Warszawie.
■ **mgr inż. Alicja Napiórkowska** – absolwentka Wydziału Nauk o Żywności SGGW.

9 lutego (czwartek)

Pałace Łodzi

■ **mgr Emilia Szutenbach** – magister historii, pilot i licencjonowany przewodnik po Warszawie i Łodzi.

Senior i Ty

Magazyn Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Grodzisku Mazowieckim

Wydawca:

Stowarzyszenie Europa i My
ul. Spółdzielcza 9
05-825 Grodzisk Mazowiecki
tel. 22 734 78 71
www.europaimy.org
utw@europaimy.org
utw@utw-grodzisk.pl

Redakcja:

Teresa Fifielska-Nowak
Małgorzata Pawłowska
Daniel Prędkopowicz

Opieka redakcyjna:

Krzysztof Bońkowski

Czasopismo „Senior i Ty” jest bezpłatne i powstało dzięki dofinansowaniu ze środków Gminy Grodzisk Mazowiecki w ramach realizacji zadania publicznego.

Skład: Ling Brett – Małgorzata Pawłowska
Druk: dB Print Polska

Zastrzega się prawo skracania i redagowania tekstów oraz zmiany tytułów.

